Acta Baltico-Slavica

Acta Baltico-Slavica, 47
Warszawa 2023

Article No. 2911
DOI: 10.11649/abs.2911
Citation: Ostrowski, N. (2023). Bałtyckie abstracta na *-*ī-bā*. *Acta Baltico-Slavica*, *47*, Article 2911. https://doi.org/10.11649/abs.2911

Norbert Ostrowski
Uniwersytet Jagielloński
Kraków
norbert.ostrowski@uj.edu.pl
https://orcid.org/0000-0001-9046-4981

Bałtyckie abstracta na *-*ī-bā*[1]

Bałtyckie abstracta na *-*ī-bā* (np. lit. dial. *gyvýba* ‘życie; żywotność’ ← *gývas* ‘żywy’, łot. *dzīvība* ‘życie’ ← *dzīvs*) są tradycyjnie zestawiane ze słowiańskimi abstractami na -*ьba*. Problemem jest oczywiście iloczas samogłoski w sufiksie: długa w bałtyckim *versus* krótka w słowiańskim. Zacznijmy od materiału słowiańskiego. Sufiks -*ьba* służy do derywacji abstractów odczasownikowych, np. *strěliti* ‘strzelić’ → *strělьba* ‘strzelanie; narzędzie do strzelania’. Jednak produktywność derywacji dewerbalnej z sufiksem -*ьba* jest zjawiskiem wtórnym. W językach słowiańskich można znaleźć ślady derywatów odrzeczownikowych, np. strus. *tatь* ‘złodziej’ → *tatьba* ‘złodziejstwo, kradzież’, strus. *želědь* ‘skargi’ → *želědьba* (Otrębski, 1965, s. 234). Wydaje się, że wśród slawistów panuje zgoda co do tego, że abstracta na -*ьba* są pochodzenia denominalnego i rozwinęły się na bazie abstractów na -*ь*-. Taki pogląd wyraził m.in. Franciszek Sławski (1974, s. 62) w *Słowniku prasłowiańskim*:

> Suf. -*ьba* powstał przez nawarstwienie się podstawowego -*ba* na pierwotne abstractum na -*ь*. Niekiedy ta pierwotna podstawa derywacyjna zachowała się, np. *bornьba* < *bornь*

[1] Dziękuję anonimowemu recenzentowi za uwagi do wcześniejszej wersji artykułu. Oczywiście za wszelkie błędy i przeoczenia odpowiadam sam.

Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk]

> ‘obrona, spór, walka’, *rězьba* < *rězъ* ‘cięcie, rżnięcie’. [...] Dopiero sekundarne nawiązanie kontaktu z paralelnie istniejącym verbum spowodowało wyodrębnienie się suf. *-ьba*[2].

Schematycznie możemy więc opisać rozwój abstractów na *-ьba* następująco:
etap 1: *rězъ* ‘cięcie, rżnięcie’ → *rězъ-ba*
etap 2: *rězati* → *rěz-ьba*.

Na etapie drugim pierwotne abstracta odrzeczownikowe na *-ba* zreinterpretowano jako deverbativa, co skutkowało przesunięciem granicy morfologicznej (reanalizą), czyli *rězъ-ba* → *rěz-ьba* i powstaniem produktywnej klasy deverbatiwów na *-ьba*. Słowiańskie abstracta na *-ĭ-* są odziedziczone z prajęzyka indoeuropejskiego i pierwotnie były derywowane od przymiotników. Wskazuje na to materiał zebrany przez Nussbauma (Nussbaum, 1999, s. 399), np. het. *dannatta-* ‘empty’ → *dannatti-* ‘desolation’; wed. *jīrá-* ‘swift’ → *jīrí-* ‘flowing water, rapids’; aw. *tiγra-* ‘pointed’ → *tiγri-* ‘arrow’; stirl. *gar* ‘short’ → *gair* ‘shortness, short time’; łac. *ravus* ‘hoarse’ → *ravis* ‘hoarseness’; łac. *albus* ‘white’ : stisl. *elfr* ‘river’ < **albiz*; scs. *zъlъ* ‘bad’ → *zъlь* ‘badness’. Do tego możemy dodać materiał litewski, np. *añkštas* ‘wąski’ → *ánkštis*, *-ies* ‘strąk’; *drū́tas* ‘gruby; mocny’ → *drūtìs -iẽs* ‘grubość’ i in. (Otrębski, 1965, s. 52; Skardžius, 1943/1996, s. 53). Więcej o słowiańskich abstractach na *-i-* zob. Leskien (1891, s. 301).

Tłumaczenie słow. *-ьba* rzuca światło na pochodzenie bałtyckich abstractów na *-ība*. W litewskim formacje z sufiksem *-ība* mogą być deverbativami, np. *ganýba* ‘wypas’ od *ganýti* ‘paść’ (łot. *ganības* ‘pastwisko’) lub denominativami. W przypadku tych ostatnich najczęściej tworzy się je od przymiotników, np. stlit. *gudryba* ‘zmyślność’ (łot. *gudrība* ‘mądrość’) od stlit./dial. *gùdras* ‘zmyślny, przebiegły’ (łot. *gudrs* ‘mądry’)[3]. We współczesnym litewskim formacje na *-yba* zostały wyparte przez abstracta z sufiksem *-ybė*, które są innowacją tego języka. Pojawienie się *-ybė* pozostaje zapewne w związku z produktywnością abstractów na *-ė*, które również derywuje się od przymiotników, np. *méilė* ‘miłość’ od *míelas* ‘miły’, *kaltẽ* ‘wina’ od *kal̃tas* ‘winny’. Jednak powstanie typu na *-ybė* przypada na okres przed pojawieniem się pierwszych tekstów litewskich i dokładne prześledzenie drogi jego rozwoju wydaje się dzisiaj już niemożliwe.

---

[2] Sufiks *-ba* pozostaje w związku etymologicznym z greckimi przymiotnikami jak *árguphos* ‘świecący na biało’. Jak zauważa Balles (1999, s. 10), chodzi o stare złożenia z drugim członem *-b^hh_2o- ‘świecący’ od rdzenia *b^heh_2- ‘świecić’, który uległ gramatykalizacji. Tłumaczenie to opiera się na pomyśle Heidermannsa (Heidermanns, 1996) dla gockich przysłówków na *-ba*. Tłumaczenie Heidermannsa dla bałto-słowiańskiego przyjął Matasović (2014, s. 141). Śladem takich złożeń na gruncie bałto-słowiańskim mogą być nazwy zwierząt o białej barwie: scs. *golǫbь* ‘gołąb’ i lit. *gulbė* ‘łąbędź’ (Arumaa, 1955, s. 25; Otrębski, 1965, s. 53). Sufiks *-*bā* w funkcji abstractum zostawił ślady m.in. w lit. *paliauba* ‘zaprzestanie’ (od *liautis* ‘przestać’), *svarbus* ‘ważny’ (od *sverti* ‘ważyć (tr., intr.)’) i lit. *kalba* ‘mowa’, który pozostaje w związku z łot. *kaļuot* ‘paplać’ (Otrębski, 1965, s. 230; Skardžius, 1943/1996, s. 90). Ciekawe, że chodzi tu o derywaty odczasownikowe, a nie denominativa.

[3] Jak zauważa Otrębski (1965, s. 231): „Formacje na *-yba*, pochodzące od przymiotników i rzeczowników, znane są [...] prawie wyłącznie z dawnych tekstów i dialektów”.

Jeśli zastosujemy przedstawione powyżej objaśnienie słow. *-ьba* do bałtyckiego *-ība*, to pozostaje się zgodzić, że abstracta bałtyckie powstały przez nawarstwienie się sufiksu *-ba* na stare *-*ī*-abstracta. Taki pogląd wyraził już Arumaa (1955, s. 24)[4]. Arumaa (*loc. cit.*) jako inne jeszcze źródło abstractów na *-ība* dopuszczał przymiotniki żeńskie na *-*ī́* > *-ì*, np. *lygùs*, *-ì* 'równy' → dial. *lýgyba* (łot. *līdzība*) / liter. *lygýbė* 'równość'. Pogląd ten zyskał w literaturze przedmiotu większą popularność niż hipoteza o derywacji *-*ī-bā* od abstractów na *-ī*, zob. Ambrazas (2000, ss. 17, 75–76) wraz z podaną tam literaturą. Ponieważ jednak bałtyckie przymiotniki na *-*ī́* > *-ì* pozostają w związku etymologicznym ze staroindyjskim typem *devī́*, do którego historycznie należą abstracta na *-*ī́*, więc przymiotniki mogły stanowić punkt wyjścia dla kolejnej, późniejszej warstwy abstractów z sufiksem *-*ī-bā*. Z tego wynika, że powinniśmy wydzielić dwie warstwy abstractów na *-*ī-bā*: 1) starszą, opartą na ide. abstractach na *-*ih*$_2$ > *-*ī́*; 2) młodszą, derywowaną od przymiotników na *-*ih*$_2$ > *-*ī́* > *-ì*. W obu wypadkach chodzi o tzw. typ *devī́*. Ważniejsze jednak, jakie są konsekwencje przedstawionej hipotezy dla historycznej morfologii języków bałtyckich. Abstracta na *-*ī-bā* w sposób pośredni dowodzą istnienia w językach bałtyckich abstractów z nom.sg. na *-*ī* < *-*ih*$_2$. Z perspektywy językoznawstwa indoeuropejskiego jako ich źródło w grę wchodzą formacje typu *devī́* 'bogini' i *vṛkī́ḥ* 'wilczyca'. Opis funkcjonalny obu typów w prajęzyku wraz z najnowszą literaturą przedmiotu przedstawił niedawno Piwowarczyk (2019). Aktualny stan wiedzy każe przyjąć, że abstracta pozostają w związku z typem *devī́*, ale tylko w derywatach od rdzeni tworzących tzw. system Calanda[5]; o abstractach typu *devī́* w systemie Calanda zob. Rau (2009, s. 74). A zatem musimy się liczyć z innowacją bałtycką, która polegała na rozszerzeniu funkcji znaczeniowej abstractum poza rzeczowniki należące do systemu Calanda. Sprzyjały temu właśnie przymiotniki żeńskie na *-*ī́* > *-ì*, które etymologicznie również należą do typu *devī́*.

W bałtystyce panuje zgoda, że formacje typu *devī́* i *vṛkī́ḥ* kontynuowane są przez bałtyckie rzeczowniki na *-ē*, por. lit. *deivė* 'bogini' i *vilkė* 'wilczyca'. Rodzi się pytanie o pochodzenie abstractów odprzymiotnikowych na *-ē*, np. *míelas* 'miły' → *méilė* 'miłość', *kal̃tas* 'winny' → *kaltė̃* / *kal̃tė* 'wina', stlit. *puikas* 'pyszny' → *puĩkė* 'pycha', *laĩsvas* 'wolny' → *láisvė* 'wolność' i in. (zob. Ambrazas, 2000, s. 38; Otrębski, 1965, s. 46; Skardžius, 1943/1996, ss. 72–73). Bałtyści zgadzają się co do tego, że nomina na *-ē* kontynuują starsze *-*ijā*. Istnieje jednak spór, czy zmiana ta miała charakter fonetyczny[6] i czy w związku z tym była bezwyjątkowa. Przeciwko zmianie fonetycznej (kontrakcji) *-*ijā* > *-ē* przemawia brak kontrakcji w obrębie collectivów typu *draugija*

[4] Arumaa: „Eher könnte man an die *ī*-Abstrakta aus Wurzeln denken wie ai. *śácī-* «Kraft»". O abstractach staroindyjskich typu *śácī-* zob. Wackernagel i Debrunner (1954, s. 405).

[5] O śladach systemu Calanda w językach bałtyckich zob. Ostrowski (2006, ss. 117–123). Z nowszych prac Majer (2021).

[6] Tak np. Villanueva Svensson (2014), który przyjmuje zmianę *-*ijā* > *-ē* także w praeteritum bałtyckiego. Przegląd starszych prac wraz z krytycznym komentarzem podaje Stang (1942, s. 151).

'towarzystwo'. Przyszłe badania muszą wyjaśnić między innymi, czy nomina na *-ē* nie kontynuują po części starych formacji *-jā*-tematycznych. Jednym z argumentów, które sugerują takie rozwiązanie, jest alternacja typu *dìdė* 'duża' : (forma określona) *didžióji*[7]. Sugeruje ona, że na pewnym etapie rozwoju pierwotny sufiks **-ijā* mógł mieć postać 1-sylabową **-jā*, czyli rozwijał się jak dawne formacje z tematem na **-ija-* > lit. *-is* /*-ys*, *-io*. Chociaż szczegóły rozwoju **-ijā* =>[8] *-ē* pozostają wciąż niejasne, to możemy być pewni, że nie był to proces fonetyczny, ale m o r f o n o l o g i c z n y, którego podstawy przedstawił Kuryłowicz w swoim artykule opublikowanym w trzecim tomie „Act Baltico-Slavica" (Kuryłowicz, 1966)[9]. Dla Kuryłowicza kluczowa była zmiana w obrębie przymiotników na **-ija-* => *-is* / *-ys* (np. *senis*, *-io* 'starzec'), która zdeterminowała przekształcenie **-ijā* => *-ē* zgodnie z hierarchią masculina → feminina, np. *senis* 'starzec' → *senė* 'starucha'. Szczegóły pozostawiam zainteresowanym. Zauważmy, że zdecydowana większość litewskich abstractów na *-ė* jest derywowana od przymiotników *-a*-tematycznych, por. stlit. *puikas* 'pyszny' → *puikė* 'pycha', stlit. *gailas* 'żałosny; szkodliwy' → *gailė* 'żal, skrucha', *plikas* 'łysy' → *plikė* 'łysina' (zob. Otrębski, 1965, s. 46; Skardžius, 1943/1996, ss. 72–73). Podobnie rzecz się ma z litewskimi abstractami na *-yba*, por. *senas* 'stary' → *senyba* 'dawne czasy; dawność', *mažas* 'mały' → dial. *mažyba* 'drobiazg'. Również w staroindyjskim obserwujemy derywację rzeczowników typu *vr̥kīḥ* od przymiotników *-a*-tematycznych (Wackernagel & Debrunner, 1954, ss. 383–384, 390), a zatem także model derywacyjny przymiotniki *-a*-tematyczne → derywaty na **-ī* (=> **-ijā* => *-ė*) zdaje się być w litewskim odziedziczony[10].

W litewskim obserwujemy częste współwystępowanie abstractów odprzymiotnikowych na *-ė* oraz *-yba*/*-ybė*, np. *kaltẽ* 'wina' : *kaltýbė*, dial. *senẽ* 'starość' : dial. *senýba* 'starość' (łot. *senība*) / *senýbė*, stlit. *mažẽ* 'niewielka ilość' : *mažýbė* 'niewielka ilość' / dial. *mažýba* 'drobiazg' (stłot. *mazība* 'drobiazg'). Kusi, aby przyjąć, że te dublety są rezultatem dyferencjacji pierwotnie jednego paradygmatu nom.sg. **mažī́* : acc.sg. **mažijan*. Szczególnie atrakcyjnie brzmi hipoteza o istnieniu pbałt. abstractum **mažī́*. Etymologicznie *mãžas* 'mały' kontynuuje ide. **meg'h₂-* 'wielki' (Smoczyński, 2007, s. 380), a więc należy do systemu Calanda (zob. Rau, 2009, s. 80). Tym

[7] Do tego dochodzą wymienności typu lit. *eilẽ* : lit. dial. *eilià* 'szereg; kolejka', żmudzki *medė* 'las' : pol. *miedza* < **medjā* obok lit. *medžióti* 'polować', które zakłada podstawę **medjā* oraz (fem.) *dal̃gė* : (masc.) *dal̃gis*, *-io* 'kosa' (Otrębski, 1965, ss. 48–49; Skardžius, 1943/1996, ss. 74–75).

[8] Znak „=>" wskazuje, że zmiana ma charakter morfonologiczny, a nie morfologiczny.

[9] Artykuł Kuryłowicza ukazał się także po francusku w „Bulletin de la Société Linguistique de Paris" 61 (1966), a jego przedruk w zbiorze artykułów „Jerzy Kuryłowicz. Esquisses Linguistique II" (1975), wyd. Wilhelm Fink Verlag München.

[10] Oprócz tego trafiają się derywaty od przymiotników *-u*-tematycznych (żeńskie na *-i*). Na uwagę zasługują *saldus*, *-i* 'słodki, -a' → *saldė* 'słód'; *lygus*, *-i* 'równy, -a' → *lygė* 'równina'. Trudno powiedzieć, czy mamy tu do czynienia ze starymi abstractami opartymi na przymiotnikach żeńskich na *-i* (pbałt. **sald-ī* => *sald-ė* 'słód'), czy ze zwykłą produktywnością abstractów na *-ė*, dzięki której rozszerzono sekundarnie derywację omawianych abstractów na przymiotniki inne niż *-a*-tematyczne.

samym abstractum *_mažī́_ może służyć za przykład klasy bałtyckich abstractów na *-_ī́_ tworzonych w obrębie systemu Calanda[11].

O przekształceniu *-_ī_ w *-_ijā_ decydowały zmiany analogiczne. Pierwotny paradygmat typów _devī́_ i _vṛkī́ḥ_ był następujący (w nawiasach poświadczenia wedyckie):

	devī́	_vṛkī́ḥ_
nom.sg.	*-_ih_$_2$ (wed. _devī́_)	*-_ih_$_2$-_s_ (wed. _rathī́s_)
gen.sg.	*-_yeh_$_2$-_s_ (wed. _devyā́s_)	*-_ih_$_2$-_es_ (wed. _rathíyas_ / _-yàs_)
acc.sg.	*-_ih_$_2$-_m̥_ (wed. _devīm_)	*-_ih_$_2$-_m̥_ (wed. _rathíyam_ / _rathyàm_)

W językach bałtyckich typ _devī_ wcześnie uległ wpływowi tematów na *-_(j)ā_, co widzimy na przykładzie gen.sg. _marčiõs_ (zam. oczekiwanego *_marčiàs_)[12] i acc.sg. _mar̃čią_ (zam. oczekiwanego *_mar̃tį_) wobec archaicznego nom.sg. _martì_ 'synowa' < *_mart-ī́_. Podobne zmiany obserwujemy również w językach słowiańskich i germańskich, por. (scs.) nom.sg. _rabyni_ : acc.sg. _rabynię_; (gocki) nom.sg. _mawi_ 'dziewczyna' : acc.sg. _mauja_. Jeszcze dalej niż litewski posunął się łotewski, w którym do przypadków zależnych dotworzono nowy nom.sg. _mārša_ 'synowa; (arch.) bratowa' < *_martjā_. Dla etapu prabałtyckiego należy założyć istnienie abstractów o paradygmacie: nom.sg. na *-_ī_ < *-_ih_$_2$ i acc.sg. na *-_ijan_ jako rezultat mieszania się typów _devī́_ i _vṛkī́ḥ_, co znajduje analogię w wedyckim, gdzie także trafiają się pojedyncze abstracta na -_ī_ z fleksją _vṛkī́ḥ_ (Wackernagel & Debrunner, 1954, s. 406). Na podstawie acc.sg. *-_ijan_ utworzono nowy nom.sg. *-_ijā_ => -_ē_. To z kolei doprowadziło do formalnego zlania się trzech odziedziczonych z prajęzyka klas: abstractów denominalnych na *-_ī_ < *-_ih_$_2$, abstractów denominalnych na *-_ijā_, np. stgr. _sophía_ 'mądrość' od _sophós_ 'mądry' oraz dewerbalnych abstractów na *-_ijā_, np. stgr. _penía_ 'bieda' od _pénomai_ 'być biednym', łac. _seriēs_ 'szereg' od _serere_ 'łączyć' (o tych typach zob. Piwowarczyk, 2019, ss. 125–126). Kontynuacją abstractów dewerbalnych na *-_ijā_ są litewskie i łotewskie nomina actionis na -_ē_, np. lit. _mìnti_, _mìna_, _mýnė_ 'międlić len' → _mynė̃_ 'pora międlenia lnu' (Otrębski, 1965, s. 47) i łot. _aûgt_ 'rosnąć' → _aûdze_ 'młody las'[13] (Endzelin,

[11] Nie byłby to jedyny archaizm w grupie bałtyckich abstractów. Na uwagę zasługują abstracta dewerbalne na -_jā_ derywowane od prefigowanych czasowników, np. stlit. _pramonia_ 'wymysł' od _pra-manyti_ 'zmyślić', _nuodžia_ 'grzech' od _nu-si-dėti_ 'grzeszyć', _pradžia_ 'początek; przodek' od _pra-dėti_, stlit. _nežinia_ 'niewiedza, niepewność; nieznane miejsce' od _ne-žinóti_ 'nie wiedzieć' i in. (Otrębski, 1965, s. 71; Skardžius, 1943/1996, ss. 68–69). Dla łot. por. _nuodaļa_ 'oddział; rozdział (w książce)' od _nuo-dalīt_ 'oddzielać; wyznaczać'. Typowi temu odpowiada łac. _effigiēs_ 'podobizna; obraz; wygląd' od _ef-fingere_ 'tworzyć; odtwarzać' < *_ex-fingere_ (Piwowarczyk, 2019, s. 125) i wedyckie derywaty na -_yā_- w drugim członie złożeń, np. -_ijyā_ 'ofiara' od _yaj_- 'ofiarować, -_vidyā́_ 'wiedza' od _vid_- 'wiedzieć' i in. (Wackernagel & Debrunner, 1954, ss. 831–836).

[12] Chodzi tu o spodziewany efekt działania prawa Leskiena, czyli ide. *-_yeh_$_2$-_s_ > bałt. *-_jā̃s_ > *-_jàs_ zamiast poświadczonego -_jōs_, które zakłada rozwój *-_(y)eh_$_2$-_es_ > *-_(j)a#as_ (hiat po zaniku laryngalnej) > -_(j)ōs_.

[13] Przykład wtórnej konkretyzacji jak w lit. _brydė̃_ 'ślad wydeptany poprzez zboże lub łąkę' od _brìsti_ 'brnąć' (Otrębski, 1965, s. 47).

1922, s. 196). Co ważne, nomina actionis na -_ē_ wykazują niekiedy metatonię cyrkumfleksową, np. _kũlė_ 'pora młócenia zboża; młócone zboże' od _kùlti_ 'młócić', która sugeruje pierwotną akcentuację zbieżną ze stgr. _penía_ 'bieda', czyli *_kūlìjā_. Przejście dawnych abstractów dewerbalnych i denominalnych na *-_ijā_ oraz abstractów na *-_ī_ do łacińskiej koniugacji na -_iēs_ (Piwowarczyk, 2019) oraz bałtyckiej na -_ē_ uderzają swoim podobieństwem, ale są to oczywiście innowacje niezależne.

Obok abstractów na -_ē_ występują w litewskim abstracta odprzymiotnikowe na -_is_, -_io_, np. _plónas_ 'cienki' → _plõnis_, -_io_ 'cienkość', _áukštas_ 'wysoki' → _aũkštis_, -_io_ 'wysokość' (Otrębski, 1965, ss. 65–66; Skardžius, 1943/1996, s. 65). Metatonia cyrkumfleksowa wykorzystana przy ich derywacji wskazuje na akcent, który pierwotnie padał na sufiks, dlatego Kuryłowicz (1968, s. 156) łączył je ze słow. abstractami rodzaju nijakiego na -_ьje_, wśród których znajdujemy zarówno derywaty odprzymiotnikowe, np. _ostrъ_ 'ostry' → _ostrьje_ 'ostrze', jak i odczasownikowe, np. _pitъ_ → _pitьje_ 'picie'. Te ostatnie mają odpowiednik np. w lit. _gìmti_ 'rodzić się' → _gỹmis_, -_io_ 'poród; charakter'. Dlatego dla prabałtyckiego przyjmujemy abstracta rodzaju nijakiego, kontynuujące dawne neutra na *-_ijó-_ > *-_ìja-_ (=> lit. _plõnis_ 'cienkość' oraz lit. _gỹmis_, -_io_ 'poród; charakter'). Zmiana *_plānìja-_ => _plõnis_ odbiła się analogicznie na abstractach rodzaju żeńskiego *-_ijā_ => -_ē_.

Czas na wnioski. Bałtyckie abstracta na -_ē_ kontynuują dawne formacje odprzymiotnikowe na *-_ìh_$_2$ > *-_ī́_ (=> lit. _senýba_ 'starość' i _méilė_ 'miłość'), odczasownikowe na *-_ìjā_ (=> lit. _mynė̃_ 'pora międlenia lnu') i odprzymiotnikowe na *-_ìjā_ (stgr. _sophós_ 'mądry' → _sophía_ 'mądrość'). Z kolei abstracta odprzymiotnikowe na *-_ìh_$_2$ > *-_ī́_ rozpadają się na dwie grupy. Starszą, która obejmuje abstracta typu _devī́_ należące do systemu Calanda, reprezentuje stlit. _mažė̃_ 'niewielka ilość' i dial. _mažýba_ 'drobiazg' (stłot. _mazība_ 'drobiazg') / liter. _mažýbė_. Młodszą, która oparta jest na przymiotnikach należących do typu _devī́_, np. _lygùs_, -_ì_ 'równy' → dial. _lýgyba_ (łot. _līdzība_) / liter. _lygýbė_ 'równość'. Schematycznie rozwój omówionych abstractów bałtyckich możemy przedstawić następująco:

deadiectiva i deverbativa na *-_ijó-_ > *-_ìja-_	=>	lit. -_is_, -_io_
		⇓
abstracta na *-_ìh_$_2$ > *-_ī́_ (Caland) => *-_ìjā_	=> lit. -_y-ba_ /	-_ė_
adiectiva na *-_ìh_$_2$ > *-_ī́_ (feminina) => *-_ìjā_	=> lit. -_y-ba_ /	-_ė_
deverbativa na *-_ìjā_	=> lit.	-_ė_
deadiectiva na *-_ìjā_	=> lit.	-_ė_

Przekształcenie abstractów bałt. *-_ìja-_ => lit. -_is_, -_io_ wywołało analogiczną zmianę wśród abstractów na *-_ìjā_ => lit. -_ė_.

Bibliografia

Ambrazas, S. (2000). *Daiktavardžų darybos raida: T. 2. Lietuvių kalbos vardažodiniai vediniai*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Arumaa, P. (1955). Die Verwandtschaftsverhältnisse zwischen Baltisch und Slavisch. *Zeitschrift für Slavische Philologie, 24*(1), 9–28.

Balles, I. (1999). Lateinisch *sanguis* „Blut". W H. Eichner, H. C. Luschützky, & V. Sadovski (Red.), *Compositiones Indogermanicae in memoriam Jochem Schindler* (ss. 3–17). Enigma Corporation.

Endzelin, J. (1922). *Lettische Grammatik*. Kommissionsverlag A. Gulbis.

Heidermanns, F. (1996). Der Ursprung der gotischen Adverbien auf *-ba*. *Historische Sprachforschung, 109*(2), 257–275.

Kuryłowicz, J. (1966). Bałtycka deklinacja na *-ē-*. *Acta Baltico-Slavica, 3*, 83–88.

Kuryłowicz, J. (1968). *Indogermanische Grammatik: T. 2. Akzent. Ablaut*. Carl Winter.

Leskien, A. (1891). *Die Bildung der Nomina im Litauischen*. S. Hirzel.

Majer, M. (2021). The Caland System as an explanatory device in Balto-Slavic etymology: A historical perspective. W A. Jouravel, A. Mathys, & D. Petit (Red.), *Wort- und Formenvielfalt: Festschrift für Christoph Koch zum 80. Geburtstag* (ss. 257–272). Peter Lang Verlag.

Matasović, R. (2014). *Slavic nominal word-formation: Proto-Indo-European origins and historical development*. Universitätsverlag Winter.

Nussbaum, A. J. (1999). **Jocidus*: An account of the Latin adjectives in *-idus*. W H. Eichner, H. C. Luschützky, & V. Sadovski (Red.), *Compositiones Indogermanicae in memoriam Jochem Schindler* (ss. 377–419). Enigma Corporation.

Ostrowski, N. (2006). *Studia z historii czasownika litewskiego: Iteratiwa, denominatiwa*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

Otrębski, J. (1965). *Gramatyka języka litewskiego: T. 2. Nauka o budowie wyrazów*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Piwowarczyk, D. R. (2019). *The Latin -iēs/-ia inflection: Synchronic evidence and diachronic origin*. Jagiellonian University Press.

Rau, J. (2009). *Indo-European nominal morphology: The decads and the Caland System*. Institut für Sprachen und Literaturen der Universität Innsbruck.

Skardžius, P. (1996). *Rinktiniai raštai: T. 1. Lietuvių kalbos žodžių daryba* (A. Rosinas, Red.). Mokslo ir enciklopedijų leidykla. (Przedruk z: *Lietuvių kalbos žodžių daryba*, 1943, Litauische Akademie der Wissenschaften / Lietuvos mokslų akademija).

Sławski, F. (1974). *Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego*. W F. Sławski (Red.), *Słownik prasłowiański: T. 1. A–B* (ss. 43–141). Ossolineum.

Smoczyński, W. (2007). *Słownik etymologiczny języka litewskiego / Lietuvių kalbos etimologinis žodynas*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wileńskiego.

Stang, C. S. (1942). *Das slavische und baltische Verbum*. Jacob Dybwad.

Villanueva Svensson, M. (2014). Tone variation in the Baltic *ia*-presents. *Indogermanische Forschungen, 119*(1), 227–250. https://doi.org/10.1515/if-2014-0012

Wackernagel, J., & Debrunner, A. (1954). *Altindische Grammatik: Vol. 2/2. Die Nominalsuffixe*. Vandenhoeck & Ruprecht.

Bałtyckie abstracta na **-ī-bā*

Streszczenie

Bałtyckie abstracta na *-ība* (np. lit. dial. *gyvýba* 'życie; żywotność' / łot. *dzīvība* 'życie') kontynuują stare abstracta na *-*ī* < ide. *-*ih₂*, acc.sg. *-*ijan*. Na podstawie acc.sg. *-*ijan* utworzono nowy nom.sg. *-*ijā*, który zastąpił odziedziczony nom.sg. *-*ī*. W ten sposób doszło do zlania się trzech różnych klas derywatów: abstractów odprzymiotnikowych na *-*ī* (=> *-*ijā*), abstractów odprzymiotnikowych na *-*ijā* oraz odziedziczonych z prajęzyka abstractów dewerbalnych na *-*ijā*. We współczesnym litewskim wszystkie te typy kontynuowane są przez abstracta odprzymiotnikowe na *-ė* (np. lit. *méilė* 'miłość') i nomina actionis na *-ė* (np. lit. *mynė̃* 'pora międlenia lnu').

Słowa kluczowe: języki bałtyckie; języki słowiańskie; derywacja historyczna; nomina abstracta

Baltic Abstracts in **-ī-bā*

Abstract

Baltic abstracts in *-ība* (e.g. Lith. dial. *gyvýba* 'life' / Latv. *dzīvība* 'life') are built on the basis of the old abstract formations in *-*ī* < IDE *-*ih₂*, acc.sg. *-*ijan*. From the acc.sg. *-*ijan,* a new nom.sg. was formed in *-*ijā,* which supplanted the inherited nom.sg. *-*ī*. This, in turn, led to the merger of three different categories of derivatives: adjectival abstracts in *-*ī* (=> *-*ijā*), adjectival abstracts in *-*ijā,* and deverbal abstracts in *-*ijā*. In the current Lithuanian language, all these types are continued by adjectival abstracts in *-ė* (e.g. Lith. *méilė* 'love') and deverbal abstracts in *-ė* (e.g. Lith. *mynė̃* 'a time of flax crushing').

Keywords: Baltic languages; Slavic languages; historical derivation; abstract nouns

Dr hab. Norbert Ostrowski, Associate Professor at the Institute of Linguistics, Translatology and Hungarian Studies, Jagiellonian University, Cracow; PhD – 1999, Jagiellonian University; habilitation – 2009, Adam Mickiewicz University, Poznań; author of over forty scholarly articles; co-editor of four collective volumes. Research interests: Indo-European, Slavic and Baltic languages, historical morphology and syntax, etymology, typology.

Bibliography (selected): Latvian *jeb* 'or' – from conditional to disjunctive conjunction, in: N. Nau & N. Ostrowski (eds.), *Particles and connectives in Baltic*, Vilnius 2010, 135–150; From sentence negation to connective: Old Lithuanian *nei(gi)* 'and not; nor; than; before', *Baltic Linguistics* 5, Warszawa (Warsaw) 2014, 123–143; Lithuanian discontinuatives *nebe-* / *jau nebe-* 'no longer', *Folia Scandinavica Posnaniensia* 20, Poznań 2016, 175–179; "Natural coordination" and the origin of the Lithuanian conjunction *beĩ* 'and', with comments on Old Prussian-Lithuanian language contact, *Baltistica* 52(1), Vilnius 2017, 47–64; Grammaticalization of the Lithuanian comparative *-jau(s)*, *Indogermanische Forschungen* 123, 2018, 273–292; Old Lithuanian *ischtirra* 'found out' and some notes on the development of Baltic preterite, *Baltistica* 54(1), Vilnius 2019, 47–62; Dlaczego Bałtowie i Słowianie liczyli pokrewieństwo w kolanach, czyli o etymologii słow. *kolěno* 'kolano; ród' i lit. *kẽlis* 'kolano; ród' [Why the Balts and the Slavs counted the kinship in knees: On the etymology of Slav. *kolěno* 'knee; family' and Lith. *kẽlis* 'knee; family'], *LingVaria* 29(1), Kraków (Cracow) 2020, 251–264; The Baltic *-*ā*-illative, *Indogermanische Forschungen* 126(1), 2021, 65–84; O pochodzeniu pol. *ile* (stpol. *jele*), czyli gdy etymologia spotyka składnię [On the origin of the Pol. *ile* (OPol. *jele*), or when etymology meets syntax], *Język Polski* 102(3), Kraków (Cracow) 2022, 32–39.

Correspondence: Norbert Ostrowski, Department of General Linguistics and Indo-European Studies, Institute of Linguistics, Translatology and Hungarian Studies, Jagiellonian University in Kraków, Cracow, e-mail: norbert.ostrowski@uj.edu.pl
Support of the work: The study was conducted at the author's own expense.

Competing interests: The author is a member of the Editorial Board of this journal.

Publication history: Received: 2022-10-05; Accepted: 2023-06-16; Published: 2023-12-31.